

RUS ƏDƏBİYYATININ DÜNYA ƏDƏBİYYATINA (TÜRK ƏDƏBİYYATINA) TƏSİRİ

Fəridə AĞAKIŞIYEVA *

Xülasə: Bu məqalədə rus və dünya ədəbiyyatlarının qarşılıqlı təsiri araşdırılmışdır. Göstərilmişdir ki, bu əlaqələrə həm siyasi, həm tarixi, həm də sosial quruluşun müxtəlifliyi öz təsirini göstərmişdir. Eləcə də məqalədə rus-türk ədəbi əlaqələrinin ayrı-ayrı məsələlərinə toxunulmuşdur. Rus ədəbiyyatı rus xalqının milli kimliyinin formalaşmasında və ifadə edilməsində mühüm rol oynayır. Rus mədəniyyətinin, tarixinin, adət və dəyərlərinin xüsusiyyətlərini əks etdirir. Ədəbiyyat vasitəsilə rus xalqı fikirlərini, hisslərini və baxışlarını ifadə edir. Rus ədəbiyyatı rus xalqının ruhunun xüsusiyyətlərini və milli xarakterini əks etdirir. Orada həyatın mənası, sevgi, ədalət haqqında dərin düşüncələr tapa bilərsiniz. Rus yazıçıları tez-tez Vətən, tale, inam və özünə tanıma mövzularına müraciət edirlər. Rus mədəniyyətinə xas olan mürəkkəb duyğuları və daxili münaqişələri araşdırırlar. Rus ədəbiyyatı həmişə dövrünün sosial və siyasi problemləri ilə əlaqələndirilmişdir. Reallığı əks etdirir və bərabərsizlik, korrupsiya, şiddət, azadlıq və ədalət kimi vacib məsələlərin müzakirəsinə səbəb olur. Ədəbi əsərlər bu problemləri dərk etməyə kömək edir, eyni zamanda cəmiyyətdəki dəyişikliyə ilham verir. Rus ədəbiyyatı mədəni irsin qorunmasında və ötürülməsində mühüm rol oynayır. Tariximizi, ənənələrimizi və dəyərlərimizi qorumağımıza və qiymətləndirməyimizə kömək edir. Ədəbi əsərlər keçmişlə indiki dövr arasında bir növ körpü halına gəlir, bizə başqa dövrlərdə yaşamış insanların həyatı və düşüncələri haqqında məlumat verməyə imkan verir. Bunlar mədəniyyətimizi qorumağa və gələcək nəsillərə ötürməyə kömək edir. Beləliklə, rus ədəbiyyatı müasir dünyada böyük əhəmiyyətə malikdir. Özümüzü və digər insanları daha yaxşı başa düşməyimizə, sosial və siyasi problemlərdən xəbərdar olmağımıza kömək edir, yaradıcılığa ilham verir və mədəni irsimizi qoruyur.

Açar sözlər: Rus ədəbiyyatı, realizm, modernizm, simvolizm, dünya ədəbiyyatı.

The Influence of Russian Literature on World Literature (Turkish Literature)

Abstract: This article examines the interaction of Russian and world literature. It has been shown that the diversity of political, historical and social structures has influenced these relations. Separate issues of Russian-Turkish literary relations were touched upon.

Russian literature plays an important role in the formation and expression of the national identity of the Russian people. It reflects the features of Russian culture, history, Customs and values. Through literature, the Russian people express their thoughts, feelings and views. Russian literature reflects the characteristics of the spirit of the Russian people and their national character. There you will find deep reflections on the meaning of life, love, justice. Russian writers often turn to the topics of Homeland, fate, faith and self-knowledge. They explore the complex emotions and internal conflicts inherent in Russian culture. Russian literature has always been associated with the social and political problems of its time. It reflects reality and leads to discussion of such important issues as inequality, corruption, violence, freedom and Justice. Literature works help to understand these problems, as well as inspire a change in society. Russian literature plays an important role in preserving and transmitting cultural heritage. It helps us preserve and appreciate our history, traditions and values. Literature works become a kind of bridge between the past and the present, allowing us to tell about the life and thoughts of people who lived in other times. They help preserve our culture and pass it on to future generations. Thus, Russian literature is of great importance in the modern world. It helps us to better understand ourselves and other people, to be aware of social and political problems, inspires creativity and protects our cultural heritage.

Key Words: russian literature, realism, modernism, symbolism, world literature

Giriş

Rus ədəbiyyatı dünya ədəbiyyatına çox böyük töhfələr vermişdir. Lev Tolstoy, Fyodor Dostoyevskiy, Anton Çexov, İvan Turgenev və başqalarının bu sahədəki xidmətləri və onların ədəbi qələmlərinin təsiri danılmazdır. Onlar öz qələmləri ilə tək Rusiyada deyil bütün dünyada məşhurlaşmışlar. Bu dahilər yaratdıqları əsərlərlə dünya mədəniyyətində o qədər məşhurlaşmışlar və dərin kök salmış, bir çox müəlliflərin və oxucu kütləsinin ilham mənbəyinə çevrilə bilmişlər.

Tanınmış rus yazıçısı **Lev Nikolayeviç Tolstoyun** ən sevilən və seçilən əsərlərindən olan “Hərb və sülh” və “Anna Karenina” dünya ədəbiyyatının klassik əsərlərindən hesab olunur. Bu əsərlərdə L.Tolstoy Rusiyanın zadəganəsilli, kübar ailələrindən bəhs edir, sevgi və ölümün insan həyatını necə dəyişə bildiyi göstərilir.

* Bakı Avrasiya Universiteti, agakishiyevaf@mail.ru

Əsərlərində insanlığın cürbəcür məsələlərinə toxunan Tolstoyun dünya ölçüsündə bir sənət və fikir dəyəri vardır. Öz ölkəsinin ictimai-siyasi problemlərini, xalqının yaradılışını, yaşayışını həqiqətən böyük bir ustalıqla əks etdirməsidir. Realist ədəbiyyatın ən böyük təmsilçilərindən olduğu qədər, bir filosof, bir maarifçi olaraq da şöhrət qazanmışdı. Yuxarıda adıçəkilənlərdən savayı “Diriliş”, “Gəncliyim”, “Uşaqlıq”, “Hacı Murad”, “Ayaqlanış”, “Sergey ata”, “Tanrı Bizim İçimizdədir”, “Kazaklar”, “Təsadüf”, “İki Süvari” kimi əsərləri vardır. Dünyagörüşü və yaradıcılığında islam dini böyük yer tutur.

Tolstoy həmçinin həyat və ölüm, din və mənəviyyat sahəsində bir çox fəlsəfi fikirlərin və yazıların müəllifidir. Məsələn, Tolstoy açıq şəkildə İslam dinini Rus

Provoslav kilsəsindən üstün tutmuşdur. O, Provoslav kilsəsini İsa Məsihin nəsihətlərindən uzaqlaşmaqda günahlandırmış və buna görə kilsədən kənarlaşdırılmışdır.

Digər tanınmış rus yazıçısı **Fyodr Mixayloviç Dostoyevskiy**- rus ədəbiyyatının nəhənglərindən hesab olunur. Onun bir çox əsərləri dünyanın müxtəlif dillərinə tərcümə olunmuş və bu gün də maraqla oxunur. Belə əsərlərdən “Cinayət və Cəza”, “İdiot”, “Karamazov qardaşları”nı göstərmək olar (C.c Tom 8, 1990). Bu əsərlər özündə tünd çalarları əks etdirməklə məşhurlaşmışlar. Dostoyevskiy həmçinin özündə dini və fəlsəfi aspektləri cəmləşdirən əsərlərində də müəlliflərindən biridir ki, burada o, din və mənəvi dünya haqqında çox dəyərli nəticələr əldə etmişdir. Onuda qeyd etmək yerinə düşər ki, “Rus və dünya ədəbiyyatı haqqında qeydlər” adlı məcmuədə F. M. Dostoyevskinin bəlkə də dünyanın ən çox oxunan yazıçılarından biri olan, dünya və rus ədəbiyyatının aparıcı adlarını vəhşicəsinə tənqid etdiyi məqalələrinin ən mühüm hissələrindən biridir. Qərbə qarşı onların Rusiya haqqında düşüncələrinin əsasını təşkil edir və dövrün ictimai-siyasi məsələlərini əhatə edir. Dostoyevski özü bu mətnləri tənqidi ədəbiyyat kimi qələmə verir. Romanlarından əlavə Dostoyevskinin tənqidi məqalələri, qeydləri və esseləri; Onu bir şəxsiyyət və yazıçı kimi tanımaqda obraz, üslub və problematika baxımından mühüm mənbə, 19-cu əsrin ortalarında Rusiyanın ictimai-ədəbi hərəkatliliyi kontekstində qiymətli tarixi sənədlərdir. Dostoyevskinin tənqidi ədəbiyyat kontekstində yazılan yazılarına bədii əsərin necə olması lazım olduğuna dair bələdçi və ya müəllif prizmasından oxunmalı dünya və rus ədəbiyyatından olan əsərlərin tənqidi göstəricisi kimi baxmaq olar. Dünya ədəbiyyatı baxımından kifayət qədər dəyəərə malik olan bu mətnlər ilk dəfə türk dilində nəşr olunur.

Anton Pavloviç Çexov-daha çox “Vanya dayı”, “Albalı bağı” əsərləri ilə məşhurlaşmış məşhur rus yazıçısıdır. Bu əsərlərdə psixoloji və ironiya motivləri qırmızı xətlə göz önündən keçir (A.Ф.Марке, 1903).

Çexov həmçinin özünün rus əyalətinin həyatından bəhs edən hekayə və bir aktlı pyesləri ilə də tanınmışdır. Hekayə janrının Şərqi Avropa üçün ilk pionerlərindən biri olan Çexov və vəfatından sonra yaratdığı pyeslərdən əlavə “Novella Allahı” adlandırılıb. Çexov, yaradıcılığı boyu öz fikirlərini hekayə janrında daha rahat çatdırma biləcəyinə inanmışdı. Müəllifə görə, bu epik janr bir yığcam hadisə ilə hətta global məsələlərə də münasibət bildirmək gücünə qadirdir. Halbuki Çexovun bəzi hekayələri bir sıra müasir romanlardan nə həcmində, nə də mənə yükünə görə fərqlənir.

Çexovun bütün qəhrəmanları dövrünün Rusiyasının metaforasız fiqurlarıdır. Bu müəllifə strukturalist deməzdim, lakin Çexov heç şübhəsiz ki, realistdir. O, bütün obrazları sanki dəqiq tanıdığı kimi təsvir edir. Ancaq bu təsviretmə də dostcasına baş vermir. Onun qəhrəmanları mütləq yaxşı və pis adamlar deyil, gerçəkdə olduğu kimi, bütün mənfi-müsbət çalarları ilə maraqlı insanlardır. Lakin bütün bu hekayələrdə qabarıq olan bir cəhət var- bu insanlar öz əhatəsində fərqlənənlərdir; “Qılaflı adam”da qılaflı adam Belikov, “6 nömrəli palata”da Andrey Yefimich və Ivan Dmitriç, “ədəbiyyat müəllimi”ndə Sergey Vasilyeviç, “At ailəsi”ndə Ivan Yevseiç, “It gəzdiren xanım”da Anna Sergeyevna öz mühitində özünəməxsusluğu ilə seçilən insanlardır, hətta “Sevinc” hekayəsində Mitya Kuldarov fərqliliyi ilə də fəxr edir.

Bu hekayələr mövzu rəngarəngliyi ilə də diqqət çəkir. Tamamilə fərqli hadisələrdə eyni qaydada fərqli yanaşmalar, müəllifin əhatəli dünyagörüşünə, səlis intellekt və həssas yazıçı müşahidəsinə dəlalət edir. Esasən gözlənilməz sonluqla (Novella ənənəsilə) bitən bu hekayələrdə önəmli olan “göydəndüşmə” qərarlardır. Hətta, usta yazar bir çox məqamlarda olanlara ironiya ilə yanaşmaqdan da çəkinmir. Bu əsas da mütləq konfliktin yaranmasına xidmət edir. Deyərdim ki, müasir dünya hekayəçiliyinin Çexovdan əxz etdiyi məqamlardan ən önəmli konfliktikanın saxlanmasıdır. Çünki bu yazarın bu janrdə inkişaf etdirdiyi cəhətlərdən novella effekti qədər vacib olanı məhz hadisələrdə gərginliyin önə çəkilməsidir.

Sonda Çexov barədə elə onun müasiri, dünya şöhrətli yazar Lev Tolstoyun dediklərini xatırlatmaq istərdim: “Eger bütün rus ədəbiyyatı təsadüf nəticəsində yoxa çıxıb, təkcə Çexovun hekayələri qalsaydı, bunlar əsl rus həyatı barədə bütün dünya xalqlarında aydın təsəvvür yaratmaq üçün kifayət edərdi”.

Onun yaradıcılığını yüksək qiymətləndirən dünya ədəbiyyatının görkəmli nümayəndəsi Lev Tolstoy Çexovun yaradıcılığı haqqında belə deyib: “Əgər bütün rus ədəbiyyatı təsadüf ucbatından yoxa çıxsaydı və təkcə Çexovun hekayələri qalsaydı, bunlar əsl rus həyatı barədə bütün dünya xalqlarında aydın təsəvvür yaratmaq üçün kifayət edərdi”. Çexov dramaturq kimi də klassik rus ədəbiyyatının ən yaxşı nümunələrini yaradıb. Anton Pavloviç Çexov ixtisasca həkim olsa da, yazıçı kimi daha böyük şöhrət qazanıb.

İvan Sergeyeviç Turgenev - Rus ədəbiyyatına "yeni insan" anlayışını gətirmiş böyük yazıçı Turgenev ədəbiyyat və fəlsəfəni birləşdirməklə dünya ədəbiyyatında dərin iz qoyub. Həm də konkret terminlə - nihilizm (nihil latıncadan "heçlik" deməkdir) anlayışı ona qədər yaranmış olsa da, bu termini ədəbiyyatda gətirən Turgenev olub. Bununla da, bəşəri təxribata da yol açıb. Nihilizm mövcud kultları, əxlaq normalarını, ənənələri qəbul etməyən bir cərəyan olaraq yaranışından bu yana özünə həm ədəbiyyatda, həm fəlsəfədə, dolayısı ilə ictimaiyyətdə yer edə bilib. Turgenev öz yaradıcılığı və dünyagörüşü ilə Rusiya sərhəddini aşaraq XIX əsr qərb ədəbi-mədəni cəmiyyətinə nüfuz etməyi bacaran az-az ədiblərdən idi. Onun yaradıcılığı tək Rusiyada deyil, həmçinin Qərbdə də çox yüksək dəyər almışdır. Əsərləri bir çox dillərə tərcümə olunmuş və sevilərək oxucular tərəfindən qəbul olunur. Onun yazdığı bu romanlar “Atalar və oğullar”, və s. insan qəlbinə dərin nüfuz etməklə, xarakterləri ilə yadda qalır. Turgenev həmçinin öz hekayələri ilə də məhurlaşmışdır ki, burada o, Rusiyanın kəndli və zadəgan həyatını çox gözəl təsvir edir (Hayka, 1994.542).

Aleksandr Sergeyeviç Puşkin-Rus ədəbiyyatının digər nəhəng yazıçısı və şairi. Onun “Evgeniy Onegin” romanında gənc zadəgan Evgeniy Onegin və Tatyana Larina ilə münasibətlərindən bəhs edən bir şeir romanıdır. Əsər sevgi, şeir, tale və sosial normalar mövzularını araşdırır. Bunlar dünya ədəbiyyatına böyük təsir göstərən rus ədəbiyyatının klassiklərindən yalnız bir neçəsidir.

Rus ədəbiyyatı rus xalqının milli kimliyinin formalaşmasında və ifadə edilməsində mühüm rol oynayır. Rus mədəniyyətinin, tarixinin, adət və dəyərlərinin xüsusiyyətlərini əks etdirir. Ədəbiyyat vasitəsilə rus xalqı fikirlərini, hisslərini və baxışlarını ifadə edir. Rus ədəbiyyatı rus xalqının ruhunun xüsusiyyətlərini və milli xarakterini əks etdirir. Orada həyatın mənası, sevgi, ədalət haqqında dərin düşüncələr tapa bilərsiniz. Rus yazıçıları tez-tez Vətən, tale, inam və özünə tanıma mövzularına müraciət edirlər. Rus mədəniyyətinə xas olan mürəkkəb duyğuları və daxili münaqişələri araşdırırlar. Rus ədəbiyyatı həmişə dövrünün sosial və siyasi problemləri ilə əlaqələndirilmişdir. Reallığı əks etdirir və bərabərsizlik, korrupsiya, şiddət, azadlıq və ədalət kimi vacib məsələlərin müzakirəsinə səbəb olur. Ədəbi əsərlər bu problemləri dərk etməyə kömək edir, eyni zamanda cəmiyyətdəki dəyişikliyə ilham verir. Rus ədəbiyyatı mədəni irsin qorunmasında və ötürülməsində mühüm rol oynayır. Tariximizi, ənənələrimizi və dəyərlərimizi qorumağımıza və qiymətləndirməyimizə kömək edir. Ədəbi əsərlər keçmişlə indiki dövr arasında bir növ körpü halına gəlir, bizə başqa dövrlərdə yaşamış insanların həyatı və düşüncələri haqqında məlumat verməyə imkan verir. Bunlar

mədəniyyətimizi qorumağa və gələcək nəsillərə ötürməyə kömək edir. Beləliklə, rus ədəbiyyatı müasir dünyada böyük əhəmiyyətə malikdir. Özümüzü və digər insanları daha yaxşı başa düşməyimizə, sosial və siyasi problemlərdən xəbərdar olmağımıza kömək edir, yaradıcılığa ilham verir və mədəni irsimizi qoruyur.

Rus ədəbiyyatı dünya mədəniyyətində ən əhəmiyyətli və təsirli hadisələrdən biridir. Hələ də aktual olan və yeni nəsl yazıçılara ilham verən klassik əsərləri özündə cəmləşdirən zəngin bir tarixə malikdir. Rus ədəbiyyatı rus xalqının milli kimliyini və mədəni dəyərlərini əks etdirir. Həm də oxucularda ədəbi zövqün bə tənqidi düşüncənin formalaşmasında və inkişafında mühüm rol oynayır. Müasir dünyada rus ədəbiyyatı dünya ədəbiyyatının və sənətinin inkişafına töhfə verərək əhəmiyyətli və tanınmış olmağa davam edir.

Yalnız göstərdiyimiz bu rus yazıçılarının yaratdıqları əsərlərin dünya ədəbiyyatındakı rolu o qədər dərin iz buraxmışdır ki, həmin əsərlər bu gündə sevilə-sevilə qəbul olunur. Onların əsərləri çox vaxt ədəbiyyatda klassik nümunələr kimi sayılır və bir-çox müəllifləri yazıb-yaratmağa sövq edir.

Məsələn, Lev Tolstoy məşhur amerika yazıçısı Ernest Heminqvey o qədər dərin təsirini göstərmişdir ki, o, sonralar “Hərb və Sülh” romanının təsiri altında öz əsərlərində geniş istifadə etmişdir.

“1984” əsərinin müəllifi Djordj Quella, Fyodr Dostoyevskinin kütlə üzərində nəzarət və azadlıq barədə ideyalarından ruhlanaraq, sonralar bu əsərlərin təsiri altında dünya ədəbiyyatına öz töhvəsini vermişdir (T.3,4.M., “Лексика”, 1996).

Rus və dünya ədəbiyyatının qarşılıqlı təsirinin müqayisəsinə və fərqi gəldikdə göz önündə aşağıdakı mənzərə canlanır. Rus və xarici ədəbiyyatın inkişaf dövrləri biri -birindən köklü fərqlənir. Belə ki, xarici ədəbiyyatın yaranması öz başlanğıcını Roma imperiyası, antik və cəngavərlik dövründən götürür. Rus ədəbiyyatı isə ondan təxminən dörd əsr sonra, yəni XVIII-ci əsrin sonunda sərbəst varlıq kimi yarandı. Rus və xarici ədəbiyyatın inkişaf dövrləri bəzən üst-üstə də düşür. Bunlara aşağıdakıları aid etmək olar: realizm, satira, modernizm, simvolizm, impressionizm, habelə ekzistensializm.

Rus ədəbiyyatı xarici ədəbiyyatdan ilk növbədə onunla fərqlənir ki, onun inkişafı buna şərait yaratmış I Pyotordan başlayır. Rus ədəbiyyatının ilk inkişaf dövrü, xarici ədəbiyyatın inkişaf dövrünə xas olmayan klassisizmdir. Buna görə də rus ədəbiyyatı dünya ədəbiyyatının inkişafından təxminən üç əsr geri qalmışdı. Buna səbəb həmçinin sonsuz müharibələr, islahatlar və qeyri-sabitliklər, habelə dövlət və kilsə tərəfindən çox sərt nəzarətin həyata keçirilməsi olmuşdur ki, burada məqsəd yalnız məişət və paneqrik ədəbiyyata yol açmaq idi. Yəni Rusiyada Renesans dövrü olmamışdır. Bu isə o deməkdir ki, xarici ədəbiyyata xas olan və ədəbiyyatı katolisizmdən azad edən islahatlar baş verməmişdir.

Digər bir tərəfdən Rusiyaya yeni ədəbi istiqamətlər, necə deyirlər müasirlik küləkləri çox gec çatırdı. Rusiya Qərbi Avropadan bir qədər fərqli məcrada inkişaf edirdi. Bu ölkə yenilikləri həvəslə qəbul etmirdi deyə, elə konservativ ölkə kimi qalmaqda idi. Beləliklə, rus ədəbiyyatının “geriləməsində” səbəb kimi həmçinin o dövrdə mövcud olan və əsrlərlə yaradılan konservativ quruluşu da göstərmək olar.

Rusiyada mövcud olan və iqtisadi, siyasi və sosial həyatın bütün sahələrinin inkişafına mənfi təsir göstərən “krepostnoye pravo” deyilən qadağalar da olmuşdur. O dövrdə Rusiyada əhalinin yalnız bir-iki faizi savadlı idi. Bu sosial quruluşda rus ədəbiyyatının qərbi avropa ədəbiyyatından geri qalmasına öz mənfi təsirini göstərirdi.

Dövlətin çox ciddi nəzarəti Rusiyada yazıçılara və şairlərə imkan vermirdi ki, onlar yeni ədəbi janrlarla, istiqamətlərlə eksperiment etsinlər. Bunlar əlbətdə ki, rus ədəbi mühitində narazılıqlar yaradırdı. Bu narazılıqlarla sərt mübarizə aparən o dövrün rəhbərləri, özləri də dərk edə bilmirdi ki, onların qoyduğu qadağalar ədəbiyyatın inkişafına mənfi təsir edir.

Beləliklə, aydın olur ki, oxşar zaman kəsiyində rus və qərbi avropa ədəbiyyatlarının biri-birindən fərqlənməsinə həm tarixi, həm də sosial-siyasi məqamlar səbəb olmuşdur. Rus

ədəbiyyatı bütün zamanlarda dünya ədəbi mühitində və ümumən ədəbiyyatda xüsusi yer tutmuşdur. Bu isə bir daha təsdiq edir ki, rus və xarici ədəbiyyatlar fərqlənsələr də, onlar bir-birinə öz təsirini saxlamaqda davam etməkdədirlər. Rus ədəbiyyatı, mədəniyyəti və incəsənəti dünya arenasına çox böyük təsir göstərmiş və unudulmaz şedevr nümunələri bəxş etmişdir. Bu təsir ədəbiyyatdan tutmuş, musiqi, təsviri incəsənətə və rəqsə qədər öz dərin kökünü salmışdır. Rusiya çox qədim tarixə malik bir ölkə olaraq, zəngin, rəngarəng, mədəni irsə yiyələnmiş, onun incəsənəti və ədəbiyyatı isə əsrlər boyu bütün dünyada insanları ruhlandırılmışdır. Rus ədəbiyyatı öz dərinliyi və mürəkkəbliyi ilə seçilir. Məhz bu şəraitdə bir-çox dahi rus yazıçıları yetişmişlər. Dünya ədəbiyyatına ən dərin təsir göstərən əsərlərdən L.Tolstoyun, F.Dostoyevskinin, A.Çexovun, V.Nabokovun əsərləri dünya ədəbiyyatına çox böyük təsir göstərmişdir. Lev Tolstoyun “Hərb və Sülh” epik romanı dünya tarixində yazılmış ən nəhəng bədii əsər nümunəsi kimi qəbul edilir. Fyodor Dostoyevskinin romanları isə insan psixologiyasının dərinliklərini, insan varlığının təbiətini, A.Çexovun pyesləri dünya teatr sənətində əsl inqilab yaratdı. Özünün çox nəcib xarakteristikası və dərinliyi hesabına, V.Nabokovun “Lolita” əsəri dil və stil baxımından əsl şedevr nümunəsi kimi qəbul edilir.

Dünya musiqi sahəsinə təsir baxımından da rus musiqisinin təsiri əvəzsiz olmuşdur. Rus klassik kompozitorları Çaykovskinin, Raxmaninovun, Stravinskinin əsərləri dünya incəsənətinin ən dəyərli və əvəzedilməz sənət əsərləri kimi qəbul edilir.

Dünya miqyasında rus rəqsləridə özünə möhkəm yer tutub. Belə ki, balet ənənələri məhz Rusiyadan başlayıb. “Qu quşu gölü”, “Şelkuncik” dünya teatrlarında, balet sahəsində ən dəyərli əsər nümunələri kimi qəbul olunur.

Rus təsviri incəsənəti sahəsində dünyada tanınmış sahələrdən biridir. XX əsrin əvvəllərində meydana gələn və çox cəsarətli rənglərlə xarakterizə edilən bu istiqamət, adi bədii formalizmdən uzaqlaşdırılmışdır. Kazimir Maleviç və Vasiliy Kandinskiy bu sahədə pioner olaraq, dünya incəsənətinə çox dərin təsir göstərmişlər.

Diqqət çəkən məqamlardan biri də, rus memarlığıdır. Bu sahə çox böyük dəyişikliyə məruz qalmışdır. Bu sahədə çox böyük dəyişikliyə məruz qalmışdır Vasiliy Blajenniy məbədinin soğan başına bənzər rəngarəng günbəzlərindən gözəl həndəsi fiqurlar şəklində düzənlənmiş Moskva Dövlət Universitetinin binasının arxitekturası kimki çox şərəfli bir variasiya yolu keçmişdir. Sankt-Peterburqun üfzündə barokko və neoklassik üsulda yaradılmış “Qış sarayı” kompleksi və “Spasana-Krovi” məbədi buralara xüsusi gözəllik verir.

Rus mədəniyyəti bütün dünyada mədəniyyətin inkişafına və populyarlaşmasına çox böyük töhvə vermişdir. Bu yaxınlarda L.Tolstoyun “ Hərb və Sülh” ekran əsərinin BBC kanalına çıxarılması da daxil olmaqla, rus ədəbiyyatı əsasında bir çox filmlərin və telesouların ərsəyə gəlməsinə nail olunmuşdur. “Krasniye başmaçki” və “Çyornaya Lebed” baletlərində rus baletinin motivləri məharətlə istifadə edilmişdir.

Rus-Türk ədəbi əlaqələri üzərinə gəldikdə, göz önünə bu ölkələrin tarixində bir çox müharibələr gəlir. Aydın məsələdir ki, bu şəraitdə ədəbi əlaqələrin inkişafı mümkün olmamışdır. Buna görə də bu ölkələr arasında ədəbi əlaqələr yalnız XIX əsrdə yeni, daha intensiv məcraya qədəm qoymuşdur. Türk oxucuları ilk dəfə 1859-cu ildə rus klassik ədəbiyyatı ilə tanış olmaq fürsəti əldə etdilər. 1854-cü ildə A.Qriboyedovun “ Ağıldan bəla” komediyası rus dilindən türk dilinə tərcümə edilib. Bundan öncə türk ziyalıları rus müəllifləri fransızca oxuyurdular(*Göğüş*, 1978: s.62)

Kazan Universitetinin Şərq fakültəsinin məzunu Olqa Sergeyevna Lebedeva rus və türk ədəbiyyatının yaxınlaşmasının ilk fədaisi oldu. A.S.Puşkinin, M.Y.Lermontovun və L.N.Tolstoyun əsərlərinin türk dilinə tərcüməsi məhz ona məxsusdur. O, həmçinin A.S.Puşkinin həyat və yaradıcılığına dair ilk monoqrafiyanın və L.N.Tolstoy haqqında məqalələrin müəllifidir(*Белова* .,1999a).

Rus oxucuları artıq tanınmış türk yazıçılarının əsərlərini sevə-sevə oxuyurdular. Rusiyada, tərcüməçi Nazim Hikmətin, satirik Əziz Nesinin, romanist Rəşad Nuri Güntəkinin,

şair Fazil Hüsni Dağlarçanın və digər ədiblərin kitabları nəşr edilirdi. Türk ədəbiyyatının ən birinciləri sırasında çap olunmuş ədəbi toplumunun adı da məhz belə idi “XX əsrin türk poyezisiyasından”. Müvafiq olaraq həmçinin türk oxucuları da tərcümədə Böyük rus klassik ədəbiyyatının nümayəndələri M.Qorkinin, M.Şoloxovun və digərlərinin əsərləri ilə yaxından tanış olurdular. Mustafa Kamal Atatürkün Türkiyəni Qərb mədəniyyətinə yaxınlaşdırmaq üçün başladığı proqram sayəsində, 40-cı illərdə ölkədə tərcümə fəallığı səviyyəsində ədəbiyyatların bir-birinə təsiri mövzusunda demək olar ki, söhbət getmirdi.

Hazırda bu mövzuya hər iki tərəfdən maraq olduqca böyükdür. Buna səbəb hazırda Türkiyənin bütün dünyada qəbul edilən sülh siyasətidir. Heç bir şübhə yoxdur ki, bu siyasət rus-türk ədəbi iştiraklarında və qarşılıqlı təsirlərinə öz müsbət təsirini göstərəcək.

ƏDƏBİYYAT

1. *Л.Н.Толстой. Собрание сочинений в 8 томах. Т.3,4.М., "Лексика", 1996*
2. *Ф.М.Достоевский. Собрание сочинений в 15 томах. Том 8, 1990 год. Изд./Достоевский Фёдор Михайлович/*
3. *И.С.Тургенев. Полное собрание сочинений и писем...М...Наука, 1994.542*
4. *А.П.Чехов. Полное собрание сочинений. Том 13.1903 год /Чехов...Издание А.Ф.Маркса*
5. *Белова К.А. Из истории переводов Пушкина в Турции. Пушкин и мир Востока. М.,1999*
6. *Göğüş B. Orta Dereceli Okullarımızda Türkçe və Yazın Eğitimi. Gül Yayınları, Ankara, 1978*
amsterdam777